

ส่วนที่ 1

สภาพทั่วไปของจังหวัดพะเยา

1.1 ความเป็นมาของจังหวัดพะเยา

จังหวัดพะเยา เป็นเมืองเก่าแก่เมืองหนึ่งแห่งล้านนา มีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีตกาล เดิมชื่อว่า “ภูกามยาว” หรือ “พยาว” ก่อตั้งขึ้น เมื่อปี พ.ศ.1638 โดยพ่อขุนศรีจอมธรรม พระราชโอรสของกษัตริย์แห่งราชวงศ์ลัวะ ในพุทธศตวรรษที่ 18 (พ.ศ.1700-1799) และในยุคสมัยพ่อขุนงำเมืองเป็นกษัตริย์ครองเมืองภูกามยาว มีความเจริญรุ่งเรืองมาก มีฐานะเป็นเมืองเอก เรียกว่า “อาณาจักรพยาว” ต่อมาในปี พ.ศ.2437 รัชสมัยรัชกาลที่ 5 โปรดให้ปฏิรูปการปกครองแบบเดิม เป็น มณฑลเทศาภิบาล ดังนั้น เมืองพะเยาจึงถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของมณฑลพายัพ ซึ่งการปฏิรูปการปกครองหัวเมืองดังกล่าว ส่งผลให้เกิดการต่อต้านโดยขบถ ร.ศ.121 (พ.ศ.2445) ทำให้เมืองพะเยาได้รับผลกระทบไปด้วย จนกระทั่งเมื่อเหตุการณ์สงบลง เมืองพะเยาจึงถูกปรับเปลี่ยนฐานะจาก เมือง เป็น จังหวัด เรียกว่า จังหวัดบริเวณพะเยา ครั้น พ.ศ.2448 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระดำรัสสั่งยุบเลิกจังหวัดบริเวณพะเยาเสีย ให้มีฐานะเป็นอำเภอเมืองพะเยา ต่อมาภายหลัง ปี พ.ศ.2457 เทศาภิบาลมณฑลพายัพ พิจารณาระบอบการปกครองบ้านเมืองฝ่ายเหนือ จึงสั่งให้ยุบเลิกหัวเมืองเล็กหัวเมืองน้อย แล้วให้ไปรวมกับหัวเมืองใหญ่ ทำให้อำเภอเมืองพะเยา เป็น อำเภอพะเยา อยู่ในอำนาจการปกครองของจังหวัดเชียงราย จนกระทั่งได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัดพะเยาขึ้น ในปีพ.ศ.2520 ทำให้อำเภอพะเยา มีฐานะเป็นจังหวัดพะเยา เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2520 เป็นจังหวัดที่ 72 ของประเทศไทย (อ้างอิง : ชรรค์ชัย บุญปาน,สุจินต์ วงษ์เทศ และคณะ,2538 : ประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม เมืองพะเยา:สำนักพิมพ์มติชน)



ภาพศาลหลักเมืองจังหวัด

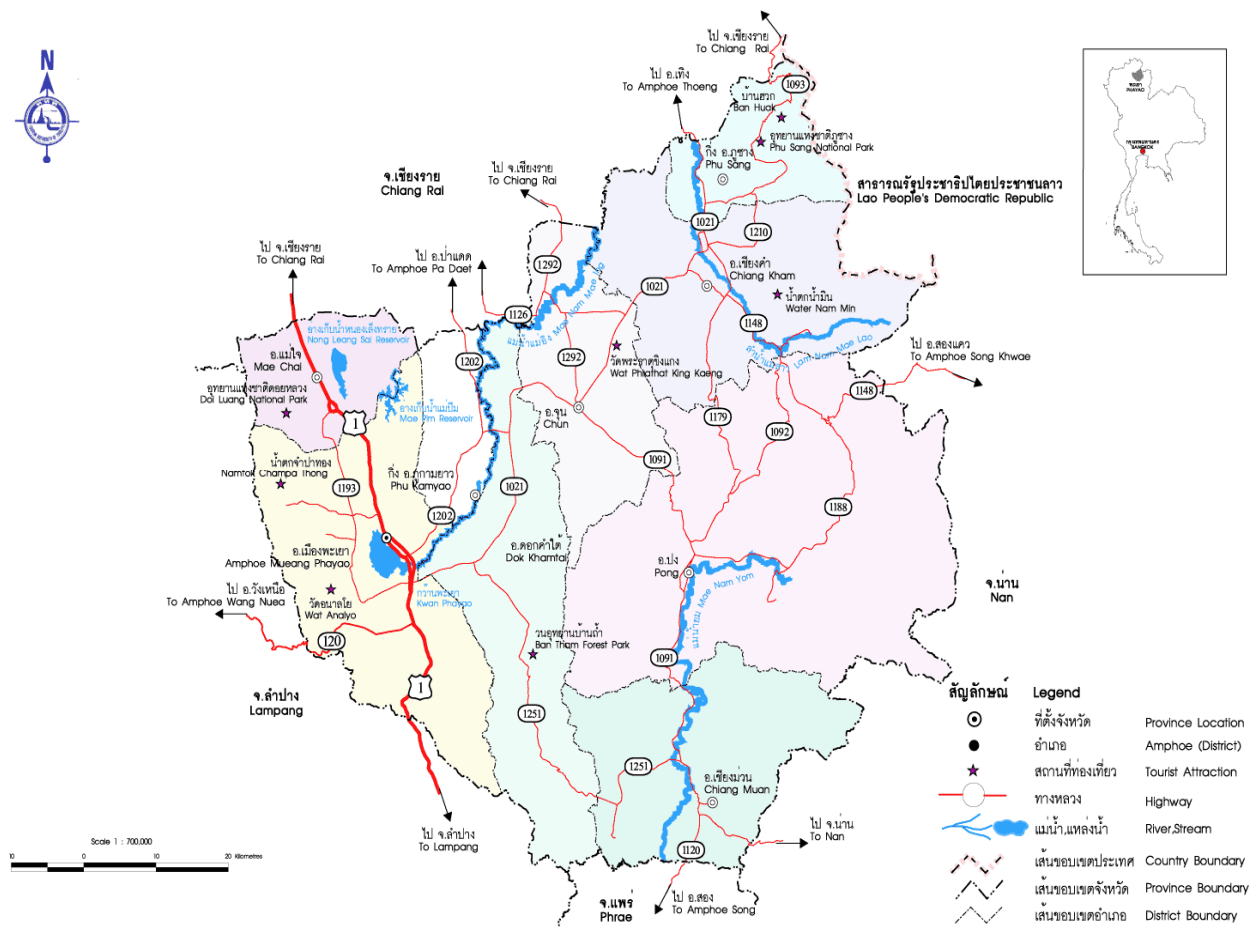
ที่มา : <http://www.unseenphayao.com>

1.2 ลักษณะทางกายภาพ

1.2.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดพะเยา มีที่ตั้งและอาณาเขตอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย มีระยะทางห่างจากกรุงเทพมหานคร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) 735 กิโลเมตร มีพื้นที่ปกครอง 6,335 ตารางกิโลเมตร หรือ 3,959,412 ไร่ โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดเขตอำเภอพวน อำเภอบ้านดง และอำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย
ทิศใต้	ติดเขตอำเภองาว จังหวัดลำปาง และอำเภอสอง จังหวัดแพร่
ทิศตะวันออก	ติดแขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และอำเภอท่าวังผา อำเภอนาน้อย อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน
ทิศตะวันตก	ติดเขตอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง



1.2.2 ลักษณะภูมิประเทศ

ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่สูงและภูเขา มีระดับความสูงของพื้นที่ตั้งแต่ 300 - 1,500 เมตร จากระดับน้ำทะเล มีพื้นที่ป่าไม้ประมาณ 2,002,11.91 ไร่ หรือ ร้อยละ 51.77 ของพื้นที่ ซึ่งป่าไม้ส่วนใหญ่เป็นป่าดงดิบและป่าเบญจพรรณ มีพันธุ์ไม้ที่สำคัญ คือ ไม้สัก ไม้ประดู่ ไม้มะค่า ไม้ชิงช้า ไม้ยาง ไม้เต็ง ไม้รัง ฯลฯ มีเทือกเขาล้อมรอบทั้งทางด้านทิศตะวันตก ทิศตะวันออก ทิศใต้ และทางตอนกลาง ของจังหวัด มีทิวเขาผีปันน้ำ โอบล้อม ถือเป็นกำแพงตามธรรมชาติและเป็นเทือกเขาที่สำคัญ อันได้แก่ ดอยภูลังกา ดอยสันปันน้ำ ดอยแม่สุก ดอยขุนแม่แฝก ดอยขุนแม่ต้า และดอยขุนแม่ต๋อม

(ที่มา : กรมทรัพยากรธรณี , กันยายน 2549 /สนง.ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดพะเยา , สิงหาคม 2555)

1.2.3 ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพอากาศ ของจังหวัดพะเยาแบ่งได้เป็น 3 ฤดู คือ

ฤดูร้อน อยู่ระหว่าง เดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม อากาศร้อนจัดในเดือนพฤษภาคม อุณหภูมิสูงสุด วัดได้ 39.5 องศาเซลเซียส

ฤดูฝน อยู่ระหว่าง เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม ฝนตกหนาแน่นในเดือนพฤษภาคม ฝนตกตลอดปี ประมาณ 1,043.9 มิลลิเมตร มีวันฝนตก 101 วัน

ฤดูหนาว อยู่ระหว่างเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนกุมภาพันธ์ อากาศหนาวจัดในเดือนพฤศจิกายน และ เดือนมกราคม อุณหภูมิต่ำสุด วัดได้ 10.8 องศาเซลเซียส ในเดือนธันวาคม



ภาพดอยหมอก จังหวัดพะเยา

ที่มา : <https://board.postjung.com/924140.html>

1.3 ข้อมูลการปกครอง/ประชากร

1.3.1 เขตการปกครอง

จังหวัดพะเยา แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 9 อำเภอ 66 ตำบล 805 หมู่บ้าน การปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 72 แห่ง ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงเขตการปกครองและรูปแบบการปกครองของจังหวัดพะเยา

ที่	อำเภอ	เขตการปกครอง		รูปแบบการปกครอง(องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น)			
		ตำบล	หมู่บ้าน	อบจ.	เทศบาลเมือง	เทศบาลตำบล	อบต.
1	อำเภอเมืองพะเยา	13	172	1	1	9	4
2	อำเภอดอกคำใต้	12	125	-	1	3	7
3	อำเภอจุน	7	86	-	-	5	2
4	อำเภอเชียงคำ	10	134	-	-	4	7
5	อำเภอเชียงม่วน	3	34	-	-	1	2
6	อำเภอปง	7	88	-	-	3	6
7	อำเภอแม่ใจ	6	66	-	-	6	1
8	อำเภอภูซาง	5	59	-	-	1	4
9	อำเภอภูกามยาว	3	41	-	-	1	3
รวม		66	805	1	2	33	36

ที่มา : ที่ทำการปกครองจังหวัดพะเยา, กันยายน 2557 / กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น , มีนาคม ๒๕๖๐

1.3.2 จำนวนประชากร

จังหวัดพะเยา มีจำนวนประชากรทั้งหมด 485,065 คน เป็นเพศชาย 236,964 คน และเพศหญิง 248,100 คน ความหนาแน่นโดยเฉลี่ยประมาณ 77 คน/ตร.กม. โดยพื้นที่ที่มีประชากรมากที่สุด คือ อำเภอเมืองพะเยา ส่วนพื้นที่ที่มีประชากรน้อยที่สุด คือ อำเภอเชียงม่วน

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนประชากรจำแนกรายอำเภอ

ที่	อำเภอ	จำนวนประชากร			จำนวน ครัวเรือน
		ชาย	หญิง	รวม	
1	อำเภอเมืองพะเยา	60,735	66,507	127,242	50,528
2	อำเภอเชียงคำ	38,393	38,649	77,042	28,473
3	อำเภอดอกคำใต้	34,539	36,255	70,794	24,950
4	อำเภอปง	26,570	26,369	52,939	16,432
5	อำเภอจุน	24,365	25,995	50,360	18,926
6	อำเภอแม่ใจ	16,952	17,505	34,457	13,546
7	อำเภอภูซาง	15,950	16,003	31,953	11,574
8	อำเภอภูกามยาว	10,345	11,140	21,485	7,985
9	อำเภอเชียงม่วน	9,561	9,508	19,069	7,273
รวม		237,410	247,931	485,341	179,687

ที่มา : ที่ทำการปกครองจังหวัดพะเยา , กันยายน 2557

1.3.3 โครงสร้างพื้นฐาน

1) การคมนาคมขนส่ง

จังหวัดพะเยา มีทางหลวงหมายเลข 1 ช่วง นครสวรรค์-เชียงราย เป็นเส้นทางสายหลัก ทั้งยังแบ่งเมืองพะเยาออกเป็นสองฝั่ง เชื่อมต่อ อ.จาง จ.ลำปาง และ อ.พาน จ.เชียงราย อีกทั้งยังมีเส้นทางอื่นๆ ที่แยกออกจากทางหลวงหมายเลข 1 ไปยังชุมชนและสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญต่างๆ ของจังหวัดพะเยาได้อีกหลายเส้นทาง คือ

- เส้นทางหลวงหมายเลข 1021 : แยกจาก ทางหลวงหมายเลข 1 บริเวณสี่แยกแม่ต๋ำ ผ่าน อ.ดอกคำใต้ อ.จุน อ.เชียงคำ อ.ภูซาง เชื่อมต่อ อ.เทิง จ.เชียงราย
- เส้นทางหลวงหมายเลข 1201 : แยกจาก ทางหลวงหมายเลข 1 บริเวณสี่แยกป่าแดด ผ่าน อ.เมืองพะเยา อ.ภูกามยาว เชื่อมต่อ อ.ป่าแดด จ.เชียงราย
- เส้นทางหลวงหมายเลข 1251 : แยกจาก ทางหลวงหมายเลข 1021 บริเวณ อ.ดอกคำใต้ ผ่าน อ.เชียงม่วน เชื่อมต่อ 1092 อ.บ้านหลวง จ.น่าน

จังหวัดพะเยามีศักยภาพด้านพื้นที่ เหมาะที่จะเป็นศูนย์กลางการค้า การลงทุนจุดเชื่อมโยงในระบบ logistic และกระจายสินค้าสู่กลุ่มประเทศ GMS และกลุ่ม ASEAN มีจุดผ่อนปรนชายแดน ไทย-ลาว และยังสามารถเป็นจุดพักเพื่อการเดินทางไปท่องเที่ยว หรือการกระจายสินค้าลงสู่ส่วนกลางของประเทศ และภายในภาคเหนือ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงระหว่างจังหวัดได้สะดวก จึงเป็นโอกาสของจังหวัดพะเยา ซึ่งตั้งอยู่ บริเวณส่วนกลางภาคเหนือตอนบน 2 ของกลุ่มจังหวัดที่สามารถเชื่อมต่อโครงข่ายเส้นทางที่เอื้อประโยชน์ในการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว ดังนั้นจึงต้องเร่งพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานตั้งแต่พื้นที่ระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงเป็นโครงข่ายคมนาคมของจังหวัดพะเยา รองรับการเชื่อมโยงในระดับภูมิภาค และเพื่อรองรับการกระจายสินค้าหรือผลผลิตทางการเกษตร ต่อไป

โครงข่ายถนนในจังหวัดพะเยาที่เป็นผิวลาดยาง/คอนกรีต มีระยะทางประมาณ 1,632 กิโลเมตร โดยแยกเป็นถนนทางหลวง ระยะทาง 720 กิโลเมตร ถนนทางหลวงชนบท ระยะทาง 401 กิโลเมตร ทางหลวงท้องถิ่น ระยะทาง 510 กิโลเมตร (รวบรวมข้อมูลจาก กรมทางหลวง website: Roadnet.doh.go.th และ กรมทางหลวงชนบท website:Drr.go.th และถนนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นwebsite:masterplan.drr.go.th)

ซึ่งหน่วยวัด Road Density ของประเทศไทย กำหนดให้มีถนน 1 กม./1 กม.² (โดยเทียบเคียงกับผลการศึกษาของ JICA ปี 2005 และผลการศึกษาของ World Bank ปี 2005 ในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว) หากเป็นไปตามเกณฑ์ จังหวัดพะเยา มี Road Density=0.50 กม./กม.² (ที่มา : สำนักงานทางชนบทจังหวัดพะเยา , ธันวาคม 2557)

2) แหล่งน้ำชลประทาน แหล่งน้ำชลประทานในจังหวัดพะเยา มี 459 โครงการ พื้นที่

รับประโยชน์ในฤดูฝน ประมาณ 611,179 ไร่ ฤดูแล้ง 76,710 ไร่ ปริมาณน้ำที่เก็บกักได้ประมาณ 151.79 ล้าน ลบ.ม. ทั้งนี้โครงการในการดำเนินงานของกรมชลประทานแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

(1) โครงการชลประทานขนาดใหญ่ : คือโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่ลาว มีหัวงานตั้งอยู่ที่จังหวัดเชียงราย มีพื้นที่ 160,000 ไร่ และมีพื้นที่บางส่วนอยู่ในจังหวัดพะเยาในเขตพื้นที่ ต.ศรีถ้อย อ.แม่ใจ ประมาณ 14,326 ไร่

(2) โครงการชลประทานขนาดกลาง : ในจังหวัดพะเยา มี 3 โครงการ ได้แก่

- อ่างเก็บน้ำแม่ปืม ตามพระราชดำริ อ.แม่ใจ จ.พะเยา มีความจุ 43 ล้าน ลบ.ม. พื้นที่ รับประโยชน์ในฤดูฝน 42,213 ไร่ และในฤดูแล้ง 10,000 ไร่

- อ่างเก็บน้ำแม่ต้า ตามพระราชดำริ อ.เมือง จ.พะเยา มีความจุ 37 ล้าน ลบ.ม. พื้นที่รับประโยชน์ในฤดูฝน 45,782 ไร่ และในฤดูแล้ง 10,000 ไร่

- อ่างเก็บน้ำแม่ใจ อ.แม่ใจ จ.พะเยา มีความจุ 3 ล้าน ลบ.ม. พื้นที่รับประโยชน์ในฤดูฝน 2,500 ไร่ และในฤดูแล้ง 700 ไร่

(3) โครงการชลประทานขนาดเล็ก : ได้แก่ ฝาย อ่างเก็บน้ำ สระเก็บน้ำ ตลอดจนโครงการขุดลอกหนองน้ำและคลองธรรมชาติที่ก่อสร้างกระจายอยู่ทั่วไปในเขตจังหวัดพะเยา รวม 456 แห่ง มีความจุ 88.79 ล้าน ลบ.ม. พื้นที่รับประโยชน์ในฤดูฝน 520,816 ไร่ และในฤดูแล้ง 56,010 ไร่
(ที่มา : โครงการชลประทานพะเยา , ธันวาคม 2559)



ภาพกว้านพะเยา

ที่มา : <http://www.chiangraifocus.com>